

Сцяжынамі аўтэнтчнага фальклору

Усвядомасці, нервовых канчатках і рэцэптарых кагорты руплівых даследчыкаў, віртуозных выканаўцаў розных жанраў мастацтва, вядомых у навуковых і арт-колах як фалькларысты, абмен рэчываў паскараецца — з падачы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў — напярэдадні юбілейнай Х Міжнароднай навуковай канферэнцыі «Аўтэнтчны фальклор: праблемы захавання, вывучэння, успрымання».

Чым здзівіў сёлетні форум? У першую чаргу — тэндэнцыяй да самаразвіцця і прыцягальнай сілай каранёвага мастацтва народаў свету, што ўцягвае ў свае варункі ўсё больш і больш новых адэптаў, прычым адэптаў маладых і відавочна таленавітых. Акрамя ўжо традыцыйных частак канферэнцыі — навуковых пасяджэнняў, канцэрта носьбітаў традыцый «Фальклор беларускай глыбінкі», майстар-класаў, мастацкай рэканструкцыі свята (сёлета — валачобнага абраду) у музеі-скансэне, — у праграме канферэнцыі ўпершыню з'явілася новая — выстаўка ақварэльнага жывапісу, аб'яднаная з прэзентацыяй этнаграфічнага фільма ў галерэі «Універсітэт культуры». А кульмінацыяй форуму, на мой погляд, сталася вечарына побытавага танца і дударскай музыкі *Folk Prime*, наладжаная ў мінскім начным клубе *Music Hall*.

З 2007 года ўдзельнікі канферэнцыі заклікалі да вывучэння ўсіх бакоў фальклору і яго адаптацыі да сучаснасці. Адчуўшы і аб'ектыўную неабходнасць «звароту да каранёў», і абмежаванасць «вузкадысцыплінарнага» падыходу да этнакультуры, філосафы Уладзімір Конан і Мікола Крукоўскі ўжо тады шукалі сістэмныя формы працы з фальклорам, чакалі надання яму шматмерных характарыстык для інтэграцыі ва ўсе сферы айчыннай культуры. Дзякуючы пасіянарным намаганням навуковай супольнасці, беларусы маюць шыкоўныя нізкі гратэска-эпічных антрапалагічных фільмаў Зінаіды Мажэйка (пачынала як этнамузыкалаг) і дакументальна-навелістычных фільмаў Рэгіны Гамзовіч (пачынала як журналіст). Сінхронна-рэгіянальны кампаратыўны «зрэз» фальклору краіны занатаваны ў зборы «Традыцыйная мастацкая культура беларусаў» (спецыяльная прэмія Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва 2015 года), а яго ўкараненне ў этнакультурнае выхаванне — у фестывалі фальклорнага мастацтва «Берагіня», які задумалі і якім апякуюцца ўкладальнікі гэтага збору на чале з Тамарай Варфаламеевай, Міколам Козенкам і Аленай Боганевай.

Падобныя тэндэнцыі па сінтэтычнасці і ўсебаковасці сучаснага падыходу да фальклору характэрныя і для суседніх краін. Пра іх досвед на пленарным і секцыйным

пасяджэннях канферэнцыі распавялі этнамузыкалаг Тамара Варфаламеева (Беларусь), этнаарганолог Богдан Матлаўскі (Польшча), акадэмік Ігар Маціеўскі (Расія), культуролог Вітаўтас Лукшас (Літва), мастацтвазнаўца і музыкавіртуоз Руслан Кайшыбаеў (Казахстан).

Але «чытаннем дакладаў» фалькларысты сёлета не абмежаваліся. Падчас інавацыйнай для форуму канферэнцыі імпрэзы «Экавясна і маладосць», якая адбылася ў галерэі «Універсітэт культуры», «жывое» выкананне традыцыйных найгрышаў капэлай беларускіх народных музычных інструментаў было аб'яднана адзіным перформансам з рэчаіснасцю антрапалагічнага фільма па сцэнарыі Рэгіны Гамзовіч («Абрад Чырчак, альбо Як у Тонежы вясну гукаюць») і з выстаўкай ақварэльнага жывапісу Ягора і Аляксандра Арцюховых. Падаецца, глядчы прысутнічалі пры нараджэнні новай перспектывнай формы папулярнага фальклору і яго самасцвярджэння ў XXI ст.

Як падкрэслівалі ўдзельнікі канферэнцыі, наш час паставіў шмат праблем не толькі перад фальклорам, але і перад чалавечтвам. Глобалізацыю, якую часам вітаюць як пераход грамадства на новы ўзровень жыцця, многія навукоўцы лічаць не зусім паслядоўнай спробай штучна ўніфікаваць сусветную культуру. Міжнародная супольнасць занепакоена гэтым і імкліва бярэ пад ахову фальклорную спадчыну. Менавіта так з'явіліся ахоўныя спісы вуснай і нематэрыяльнай культурнай спадчыны чалавечтва, якія складаюць ЮНЕСКА і кожная з цывілізаваных краін свету.

Ад Беларусі ў спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны чалавечтва ўключаны адзіны элемент — абрад Калядныя Цары з Капыльшчыны. І кантэнт для яго ўключэння ў гэты прэстыжны і эксклюзіўны спіс разам з этнографам Таццянай Кухаронак, тагачасным старшынёй Рэспубліканскага бюро ЮНЕСКА Уладзімірам Шчасным і аўдыявізуальным антрапалагам Рэгінай Гамзовіч у 2009 годзе рэалізавала кафедра этналогіі і фальклору БДУКіМ, студэнты і выкладчыкі якой — штогод «мозг, сэрца і рукі» фальклорнага форуму. На канферэнцыі 2007 года прысутнічаў старшыня Сакратарыята канвенцыі па ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны Парыжскага бюро ЮНЕСКА Рыкс Сміт. Напрамкі дзейнасці, якія адкрэсліла стартава канферэнцыя, паспяхова і плённа доўжацца сёння.

З 2015 года канферэнцыя праводзіцца ў памяць Зінаіды Мажэйка,

якая актыўна працавала ў 1990-я — 2000-я гады ў савецкай абароне дысертацый БДУКіМ, падтрымлівала станаўленне кафедры этналогіі і фальклору, напрамак практычнай фалькларыстыкі і культурна-антрапалагічны падыход да фальклору, які гэта кафедра прапануе. З прафесарам кафедры Энгельсам Дарашэвічам

Вялікадня. Як было заўважна на этнаканцэрце, сваё мастацтва яны дэманструюць маладым гараджанам. А моладзь назірае і вучыцца ў карыфееў.

У межах постфальклорных канцэртаў, якія звычайна праводзяцца на канферэнцыі ў фармаце вечарын танца і дударскай музыкі, заявіла пра сябе шмат постфальклорнай моладзі краіны: гурты кафедры этналогіі і фальклору «Талака», «Раме», «Страла», «Этнасуполка», «Таццянка-вяснянка», а таксама гурты яе выпускнікоў — «Жвавы карчмар», «Капэля 3-пад гаю». Сёння мала хто памятае, што пачалося гэта з дударскіх дыскатэк пачатку 2000-х гурта «Ветах», які сёлета «па-ментарску адпачываў» на фоне сваіх таленавітых вучняў. Стракатая і таленавітая супольнасць, прадстаўленая на канцэрце *Folk Prime* («фальклорны пачатак»), па маім меркаванні, — сур'ёзная заяўка на айчынную школу выканаўцаў мастацтва вуснай традыцыі, якая матэрыялізавалася з канцэптальных пабудов тэарэтыкаў-шасцідзясятнікаў і практыка-педагагічнага ўкаранення апошніх іх вучняў. Матэрыялізавалася вось у такім «фолк-прайме» моладзі нулявых... Моладзь у «М'юзік холе» паказала пранікнёныя спевы,

Фальклорны гурт «Васілёчкі» з Гродзенскага раёна прадстаўляе мясцовы валачобны абрад.

Мажэйка супрацоўнічала з 1960-х гадоў, яны былі аднадумцамі і сябрамі і вывучэнні і папулярныя беларускай культуры. Мажэйка была прадстаўніком сістэмна-тыпалагічнай інтанацыйнай школы пецярбуржца Яўгена Гіпіуса (у этнамузыкалогіі) і сацыякультурна-антрапалагічнай школы эстонца Ленарта Мэры (у этнакінемаграфіі); з'яўлялася сябрам саюзаў кампазітараў, кінемаграфістаў, музычных дзеячаў Беларусі; сябрам міжнародных камісій IOV, Амерыканскага біяграфічнага інстытута, Інтэрнацыянальнага біяграфічнага цэнтру ў Кембрыджы, які ўключыў яе ў спіс «200 вядучых жанчын-інтэлектуалаў свету» і «2000 выбітных інтэлектуалаў XXI стагоддзя».

Канферэнцыя з'яўляецца форумам для носьбітаў фальклору: гурты з усіх рэгіёнаў Беларусі маюць магчымасць прадставіць сябе шырокай аўдыторыі. Сёлета вясковы выканаўца Панямоння, Падзвіння і Цэнтральнай Беларусі (гурты «Васілёчкі» з Гродзенскага раёна і «Спадчына» ЦКІНТ вёскі Пагародна Воранаўскага раёна, гурт вёскі Матырына Ушацкага раёна і гурт «Павалыкі» Обчынскага СДК Любанскага раёна) прапанавалі кожны свой варыянт валачобнай абраднасці — этнавызначальнай адметнасці беларусаў, прымеркаванай да

набліжаныя да аўтэнтчных, смыковую і дударскую музыку ды зухаватую нізку з імпрэтных побытавых танцаў і маладзёжных гульніаў нашай краіны. А «на закуску» паджэмавала з «касмічна-адвабленымі» літоўцамі *Kaukoras i Reketukas* і з «рафінавана інструментальнымі» казахамі «Айнаколь».

Майстар-класы ў межах канферэнцыі ў свой час праводзілі такія легенды фалькларыстыкі і постфальклору, як Бернард Гарай (Славакія); Ульрых Маргенштэрн (Германія); Сяргей Старасцін і Дзмітрый Рыбальскі (Расія); Мікола Козенка, Алякс Лось і Алякс Жура (Беларусь); Вінета Романа і Анс Атаол Берзінь (Латвія). Сёлета адбылася сустрэча з дударом-віртуозам Дзянісам Сухім і дамыстам Русланам Кайшыбаевым — носьбітам традыцый рэгіёна, дзе знаходзіцца Астана — сталіца Казахстана.

Пра тое, што этнічнае мастацтва застаецца актуальным у XXI ст., сведчыць і стацьцё: у сёлетняй канферэнцыі ўдзельнічалі 110 даследчыкаў з 10 краін (Беларусь, Расія, Украіна, Польшча, Літва, Латвія, Бельгія, Малдова, Казахстан, Кітай), з іх — 6 дактароў навук і 20 кандыдатаў навук, шмат маладых даследчыкаў. Падаецца, фолк-прайм па сцэжках аўтэнтчнага фальклору сёлета вадзілі не дарэмна.

Чэслаў ВОХАЎ